

Ministerul Infrastructurii
și Dezvoltării Regionale
al Republicii Moldova

Agenția de
Dezvoltare Regională
Centru

Coordonat:
Ana MARDARE,
Secretar de stat, MIDR

Aprobat
prin Decizia CRD Centru:

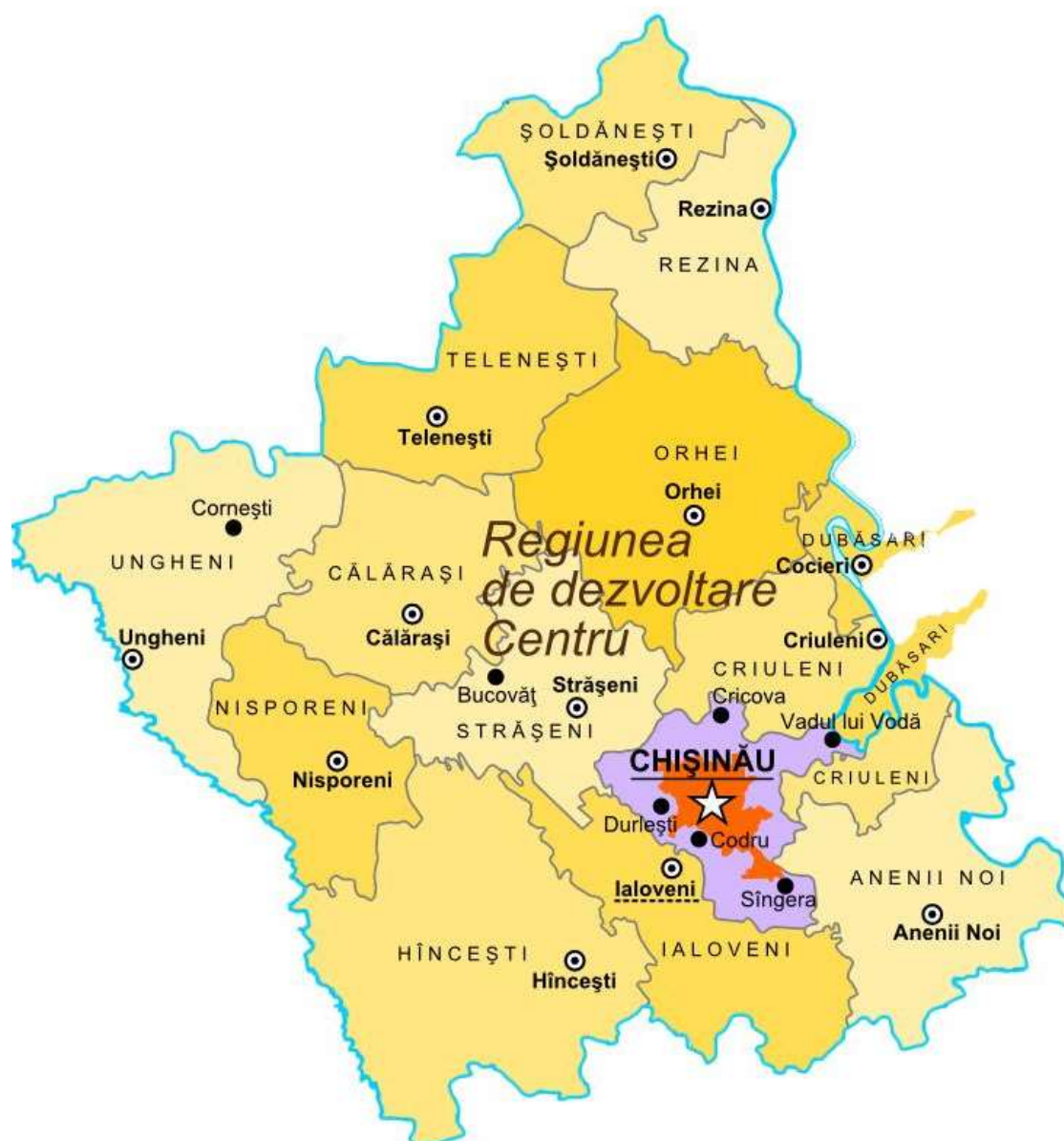
” ” 2024

nr. ____ din ____ 2024

RAPORT
privind progresul implementării
PROGRAMULUI OPERAȚIONAL
REGIONAL CENTRU

2022 – 2024

Perioada de raportare
ianuarie - iunie 2024

REGIUNEA DE DEZVOLTARE CENTRU 2024

CUPRINS

Lista acronimelor	4
Sumar Executiv	5
Introducere	9
Principalele rezultate ale implementării POR Centru în perioada de raportare:	
Realizări POR Centru la nivel de obiective generale și direcții prioritare	12
Obiectiv general 1 Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RDC	12
Direcția prioritară 1.1 Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în calitate de motoare de creștere a competitivității RDC	12
Direcția prioritară 1.2 Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RDC	14
Direcția prioritară 1.3 Identificarea și promovarea specializării inteligente în RDC	16
Direcția prioritară 1.4 Cooperarea regională și transfrontalieră	16
Obiectiv General 2 Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC	17
Direcția prioritară 2.1 Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RDC	18
Direcția prioritară 2.2 Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor la nivelul RDC	22
Direcția prioritară 2.3 Sprijinirea procesului de adaptare a RDC la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor	22
Obiectiv general 3 Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională	23
Direcția prioritară 3.1 Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională	23
Direcția prioritară 3.2 Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională	25
Direcția prioritară 3.3 Dezvoltarea de capacități ale APL din RDC în domenii relevante politicii de dezvoltare regională	25
Provocări și riscuri	27
Lecții învățate și Bune practici	27
Concluzii	28

Anexe:

Anexa 1. Raport privind dezvoltarea capacităților specialiștilor ADR Centru, membrilor CRD Centru și reprezentanților APL din Centru în perioada ianuarie - iunie 2024;

Anexa 2. Monitorizarea mijloacelor financiare pentru anul 2024;

Lista acronimelor

AAS	Aprovizionare cu apă și sanitație
ADR	Agenție de dezvoltare regională
APL	Administrația Publică Locală
CRD	Consiliu Regional pentru Dezvoltare
CNCDDL	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale
DR	Dezvoltare regională
EE	Eficiență Energetică
FEN	Fondul Ecologic Național
FNDRL	Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală
FR	Fondul Rutier
GIZ	Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei
IDAM	Indicele de Deprivare al Ariilor Mici
MIDR	Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale
PNDOPC	Programul Național de Dezvoltare a Orașelor-Poli de creștere
ONDRL	Oficiul Național de Dezvoltare Regională și Locală
RDC	Regiunea de Dezvoltare Centru
RUDISP	Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice
SAT	Sporirea atractivității turistice
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
UE	Uniunea Europeană

Sumar Executiv

Per ansamblu, în cadrul perioadei de raportare (ianuarie – iunie 2024) au fost atinse următoarele progrese la capitolul implementarea Programului Operațional Regional Centru, a proiectelor, precum și în atragerea investițiilor.

Principalele provocări și constrângeri, în 2024, au constat în asigurarea continuității și durabilității proiectelor de dezvoltare regională; insuficiența resurselor financiare, inclusiv din partea APL în asigurarea contribuției de finanțare a proiectelor, cât și a cetățenilor din RDC pentru achitarea tarifelor la serviciile de aprovizionare cu apă și canalizare și management al deșeurilor solide, fapt ce afectează sustenabilitatea investițiilor; modificarea documentației tehnice de proiect, care duce la lucrări suplimentare; extinderea termenului de execuție cât și a majorării valorii contractuale, în rezultatul aplicării ajustărilor anuale; impactul negativ ca urmare a instabilității în regiune; executarea problematică a bugetului de stat; precum și insuficiența resurselor financiare alocate din FNDRL pentru implementarea Documentului Unic de Program.

Echipa ADR Centru și-a menținut tempoul stabilit pe tot parcursul perioadei de implementare, contrar provocărilor de ordin economic din regiune, care au dus la menținerea prețurilor mari la produsele de consum, materiale de construcții, resurse energetice și, respectiv, la stagnarea activității agenților economici. Ca efect al acestui fenomen și al finanțării insuficiente și consecvente, a fost tergiversarea procesului de implementare a proiectelor. Aceasta constituie un motiv de extindere a termenului de execuție cât și a majorării valorii contractului în contextul ajustării anuale a contractului de antrepriză.

Activitatea Agenției s-a desfășurat în modul prevăzut de planul de activitate al ADR Centru pentru anul 2024 privind implementarea POR Centru 2022-2024.

Eforturile Agenției au fost axate în mare parte pe realizarea obiectivelor trasate agenției, conform documentelor de politici și, anume – asigurarea activității de planificare și cooperare, managementului integrat al proiectelor, monitorizării și evaluării; dezvoltarea capacităților actorilor implicați, activități administrative, financiare și de comunicare.

Raportul privind implementarea POR Centru 2022-2024 aferent perioadei ianuarie–iunie 2024 prezintă o analiză a progresului realizării Programului, evidențiind evoluția indicatorilor socio-economici la nivel de regiune și a principalelor rezultate obținute în urma măsurilor planificate pentru implementarea proiectelor de dezvoltare regională. Eforturile au fost concentrate pe activități menite să stimuleze potențialul Regiunii și să realizeze cele mai importante acțiuni cu impact multiplu asupra diverselor sectoare. Măsurile de intervenție vizează atât programele și fondurile naționale, precum și cele oferite de partenerii de dezvoltare.

Astfel, obiectivul general al POR Centru 2022-2024 este Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltării durabile a Regiunii de Dezvoltare Centru, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor din Regiune.

Obiectivul general prevede un set de măsuri, care catalizează intervențiile pe direcții prioritare, contribuind la creșterea sectoarelor capabile să amplifice eforturile de dezvoltare regională. Acestea sunt:

1. Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RDC;
2. Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC;

3. Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională;

Documentul unic de program (DUP) 2022-2024, avizat de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (ulterior CNCDDL - Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale, modificare, intrată în vigoare din [01.03.2022](#)) la 03.12.2021 și aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 23 din 12.01.2022, cu modificarea ulterioară a acestuia, prin Hotărârea de Guvern nr. 490 din 12.07.2023, Hotărârea de Guvern nr. 239 din 03.04.2024 și Decizia CNCDDL nr.11/24 din 21.06.2024 include 22 proiecte de dezvoltare regională pentru Regiunea de Dezvoltare Centru, planificate pentru a fi implementate până la finele anului 2024.

Prin decizia CNCDDL nr. 03/24 din 29.01.2024, respectiv Decizia nr. 11/24 din 21.06.2024, *cu privire la modificarea Planului anual de finanțare pentru anul 2024*, au fost aprobate spre finanțare **22 proiecte** investiționale, conform **Tabelului nr. 1**. Totodată, conform Deciziilor CNCDDL, *ca urmare a rectificării bugetului de stat*, a fost aprobată redistribuirea, ajustarea contractelor mijloacelor financiare ale Fondului Național pentru Dezvoltare Regională și Locală pentru anul 2024, după cum urmează:

Tabelul nr. 1					
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Domeniul de intervenție	Costul total al proiectului	Suma solicitată din FNDRL	Contribuția beneficiarului/partenerilor
1.	Dezvoltarea Grădinii Botanice ca destinație ecoturistică	SAT	1,499,999.00	1,499,999.00	0.00
2.	Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervației Cultural-naturale Orheiul Vechi	SAT	30,038,894.48	30,038,894.48	0.00
3.	Anenii Noi - Hub Național de turism sportiv	SAT	29,195,504.94	26,197,742.78	2,997,762.16
4.	Dezvoltarea unui sistem integrat de transport urban în municipiul Ungheni.	CMU	25,230,000.00	15,000,000.00	10,230,000.00
5.	Crearea unei zone de agrement pentru sporirea calității vieții locuitorilor din or. Ialoveni	RUDISP	11,879,473.22	7,899,537.24	3,979,935.98
6.	Scara memoriei – obiectiv turistic , calea de acces și spațiu public pentru socializarea și interacțiune comunitară.	RUDISP	7,267,928.96	6,541,136.07	726,792.89
7.	Revitalizarea albiei râului Ișnovăț redarea destinației pentru odihnă activă în sector.	RUDISP	18,098,695.46	12,668,825.90	5,429,869.56
8.	Reconstrucția capitală a Complexului Sportiv din or. Telenești	RUDISP	18,312,620.00	16,481,350.00	1,831,270.00
9.	Modernizarea Scuarului de pe str. Biruinței or. Călărași	RUDISP	21,258,395.00	18,000,000.00	3,258,395.00
10.	Modernizarea infrastructurii rutiere municipale pentru revitalizarea economică sustenabilă.	RUDISP	16,356,278.64	14,149,024.00	2,207,254.64
11.	Reconstrucția bulevardului pietonal Mihai Eminescu și amenajarea parcului orașenesc riveran din or. Criuleni	RUDISP	24,794,136.53	19,999,813.19	4,794,323.34

12.	Revitalizarea și modernizarea complexului sportiv multifuncțional din orașul Șoldănești	RUDISP	19,426,280.00	17,484,252.00	1,942,028.00
13.	Valorificarea luncii râului Cogîlnic prin amenajarea zonelor de agrement și excluderea riscului de inundație	RUDISP	27,924,843.10	20,000,000.00	7,924,843.10
14.	Amenajarea spațiului public renovarea scării cu 424 trepte din or. Rezina	RUDISP	5,103,804.00	3,400,000.00	1,703,804.00
15.	Construcția apeductului magistral Sărata Răzești -Voinescu Mingir, raionul Hîncești	AAS	18,682,944.58	16,815,250.13	1,867,694.45
16.	Reabilitarea și extinderea apeductului magistral Zagarancea - Cornești	AAS	31,501,050.00	28,339,069.10	3,161,980.90
17.	Îmbunătățirea calității vieții populației rurale prin construcția apeductului de interconexiune a râului Prut - s. Măcărești cu apă potabilă a 13 localități din raioanele Nisporeni și Ungheni	AAS	65,174,606.31	58,475,272.78	6,699,333.53
18.	Construcția sistemelor de aprovizionare cu apă și sanitație a localităților din lunca râului Prut, raionul Hîncești, Etapa I	AAS	66,473,711.09	59,826,939.98	6,646,771.11
19.	Apeduct Prut - Nisporeni. Evacuarea apelor reziduale a or. Nisporeni (etapele II și III) și com. Vărzărești	AAS	52,030,388.17	46,494,993.28	5,535,394.89
20.	Îmbunătățirea nivelului de trai în localitățile raioanelor Călărași și Strășeni prin asigurarea accesului populației la sistemele centralizate de canalizare	AAS	35,867,733.71	30,472,808.00	5,394,925.71
21.	Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală	AAS	70,650,092.00	2,086,292.00	68,563,800.00
22.	Complexul de asigurare cu apă potabilă a satelor din r-ul Hîncești. Etapa I - localitățile din lunca râului Prut	AAS	34,748,375.24	34,748,375.24	0.00

Principalele rezultate obținute în realizarea politicii de DR în perioada ianuarie - iunie 2024:

În domeniul implementării proiectelor de sporire a atractivității turistice:

- 3 proiecte în proces de implementare;

În domeniul implementării proiectelor de Conectivitate și mobilitate urbană

- 1 proiect în implementare;

În domeniul implementării proiectelor de revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice:

- 10 proiecte în implementare;

În domeniul implementării proiectelor de aprovizionarea cu apă și sanitație:

- 8 proiecte în proces de implementare;
- 7,5 km rețele de canalizare construite/reabilitate;

- 15,31 km rețele de apeduct construite;
- 1 stații de pompare a apei potabile construite;
- 12 castele de apă
- 5 rezervoare de apă
-

În domeniul implementării proiectelor de eficiență energetică a clădirilor publice:

- 1 proiect finalizat
- 3 400,2 m² clădire renovată
- 1 768 m² pereți exteriori izolați
- 1 punct termic instalat
- 31 sisteme fotovoltaice construite
- 630 persoane beneficiare

Introducere

Programul Operațional Regional Centru 2022-2024 este principalul document de programare la nivel regional¹ care asigură corespondența dintre Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR 2022-2028²) și intervențiile programate la nivel de regiune. Este elaborat ținând cont de prevederile legislației naționale în vigoare și anume: Legea nr. 438/ 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova³ și, în particular, conform Metodologiei de elaborare, aprobare și implementare a Programelor Operaționale Regionale, aprobată de MIDR la data de 12.02.2021.

Documentul transpune la nivel regional obiectivele SNDR, specificând mijloacele de intervenție și prioritățile pe termen mediu în dependență de necesitățile de dezvoltare a fiecărei regiuni și a problemelor inerente la nivel regional, fiind un instrument de eficientizare a utilizării potențialului regional.

În procesul de planificare, pentru a asigura o corelare intra-regională și interregională cu alte documente relevante, au fost analizate și strategiile de dezvoltare ale raioanelor din Regiunea Centru (care au asemenea strategii/planuri), precum și proiectele Programelor Operaționale Regionale ale celorlalte regiuni de dezvoltare. Prin conținutul său, acesta reprezintă o continuare logică a SDR Centru 2016-2020⁴ și este corelat cu obiectivele SNDR 2022-2028⁵, aprobată de Guvern pe 26.01.2022, elaborat în colaborare cu reprezentanți ai MIDR, administrației publice locale de nivelul I și II, sectorul de afaceri și sectorul asociativ.

POR Centru 2022-2024 s-a axat pe principiile utilizate în elaborarea documentului strategic regional precedent – SDRC 2016-2020:

- *Convergența* – compatibilizarea sistemului instituțional regional cu cele din UE.
- *Subsidiaritatea* – soluționarea problemelor la cel mai apropiat nivel decizional al acestora.
- *Continuitatea* – continuarea proceselor de dezvoltare regională inițiate, valorificarea experienței acumulate și aplicarea de noi paradigme ale dezvoltării.
- *Complementaritatea* - conceperea și realizarea de instrumente și mecanisme care să permită cumularea resurselor și realizarea, în acest fel, într-un mod mai bun, a obiectivului de reducere a disparităților regionale.
- *Parteneriatul* – cooperarea structurilor instituționale regionale, autorităților publice locale, sectorului public și privat în activitatea de planificare, implementare și monitorizare a măsurilor privind susținerea dezvoltării regionale.
- *Eficiența* – buna utilizare a resurselor naturale, umane, financiare și tehnologice în regiune.
- *Transparența* – claritate și corectitudine în procesele alocării, distribuirii și utilizării mijloacelor pentru realizarea strategiei, programelor și proiectelor de dezvoltare regională.

Scopul Programului Operațional Regional este de a asigura un cadru eficient de planificare pentru a determina direcțiile și ritmul de dezvoltare, a eficientiza activitatea autorităților în gestionarea

¹ <http://www.adrcentru.md/pageview.php?l=ro&idc=540&id=4045&t=/Regiunea-de-Dezvoltare-Centru/Planificare-i-programare-regionala/Strategii-i-programe-regionale/Programul-Operational-Regional-Centru-2022-2024/>

² <http://www.adrcentru.md/pageview.php?l=ro&idc=541&t=/Regiunea-de-Dezvoltare-Centru/Planificare-i-programare-regionala/Strategii-i-programe-nationale&>

³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130212&lang=ro#

⁴ <http://www.adrcentru.md/pageview.php?l=ro&idc=540&id=2637&t=/Regiunea-de-Dezvoltare-Centru/Planificare-i-programare-regionala/Strategii-i-programe-regionale/Strategia-de-Dezvoltare-Regionala-Centru-2016-2020/>

⁵ <http://www.adrcentru.md/pageview.php?l=ro&idc=541&t=/Regiunea-de-Dezvoltare-Centru/Planificare-i-programare-regionala/Strategii-i-programe-nationale&#idc=529&>

problemelor regionale, în utilizarea resurselor financiare, de a promova regiunea și de a atrage fonduri externe pentru a implementa proiectele investiționale planificate.

La baza elaborării POR Centru a stat Noul Concept al dezvoltării regionale, accentul fiind pus pe competitivitate regională, pe utilizarea mai bună a potențialului celor mai importante zone urbane cu impact asupra creșterii ocupării forței de muncă și stimularea dezvoltării economice.

Documentul pornește de la analiza situației existente și a tendințelor înregistrate la nivelul RDC pe parcursul ultimului deceniu, inclusiv: evoluția regiunii în context național, dezvoltarea centrelor urbane, dezvoltarea interacțiunii urban-rurale, analiza diferențelor de dezvoltare intra-regionale, oportunitățile de relansare a regiunii prin identificarea și dezvoltarea activităților economice de creare a valorii adăugate.

În baza acestor informații au fost stabilite obiectivele și măsurile de dezvoltare a regiunii în perioada 2022-2024.

Obiectivele specifice ale POR Centru corespund obiectivelor specifice setate în SNDR 2022-2028, acestea reflectând **Obiectivul General** al SNDR, bazat pe nouă paradigmă de dezvoltare regională. Astfel, la nivelul regiunii **obiectivul general** se prezintă astfel:

Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltări durabile a Regiunii de Dezvoltare Centru, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor din Regiune.

Pentru realizarea acestui obiectiv au fost identificate trei domenii prioritare în baza cărora vor fi atinse următoarele obiective generale:

Obiectivul General 1:

**Creșterea competitivității și ocupării
forței de muncă a RDC**

Obiectivul General 2:

**Sporirea coeziunii teritoriale
și prevenirea excluziunii în RDC**

Obiectivul General 3:

**Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de
implementare a politicii de dezvoltare regională**

Realizarea obiectivelor menționate au drept scop atingerea următoarelor rezultate până la sfârșitul anului 2024:

- 1) POR Centru va contribui, prin intervențiile implementate la nivel de regiune, la creșterea PIB Regional cu cca 0,5 p.p. (până la nivelul de 15,2%);
- 2) Prin intermediul intervențiilor incluse în POR Centru este urmărită creșterea indicatorilor de ocupare și calitate a vieții în RDC, inclusiv:
 - ❖ Rata de ocupare a populației – încetinirea tendinței de scădere și creșterea cu cca 1,4 p.p (până la 35%) a acestui indicator;

- ❖ Dotarea locuințelor cu servicii publice de apeduct din surse sigure de apă – minim 28%;
- ❖ Dotarea locuințelor cu servicii publice de canalizare – minim 13%;
- ❖ Accesul populației la sisteme de colectare a deșeurilor – minim 20%;

3) Prevede intervenții sistemice, impactul final al cărora va consta în creșterea coeficientului de implementare a proiectelor din DUP, în comparație cu ciclul precedent (2016-2020) și creșterea coeficientului de valorificare a resurselor planificate de la cca 88% la cca 95%.

Analiza valorilor efective arată, că în anul 2021 Regiunea de Dezvoltare Centru a contribuit la crearea **PIB-lui național** cu 15%, poziționându-se pe locul trei dintre regiunile de dezvoltare (după mun. Chișinău și Regiunea de Dezvoltare Nord).

În ceea ce privește ocuparea forței de muncă în RD Centru, putem menționa că scăderea numărului total al populației a avut repercusiuni majore și asupra pieței forței de muncă. Evoluția **ratei de ocupare a populației** din RDC prezintă o oscilare mică, practic neesențială, variind între 36,8% în anul 2014 și 38,2% în 2023.

În contextul **infrastructurii tehnico-edilitare**, dinamica de dezvoltare a acesteia este relativ mai bună comparativ cu alte regiuni de dezvoltare. Astfel, conform datelor BNS, în anul 2023 situația se prezintă astfel:

- rata de conectare a populației la sistemul public de alimentare cu apă a fost de 69,6%;
- rata de conectare a populației la servicii de canalizare a constituit 10,5%;

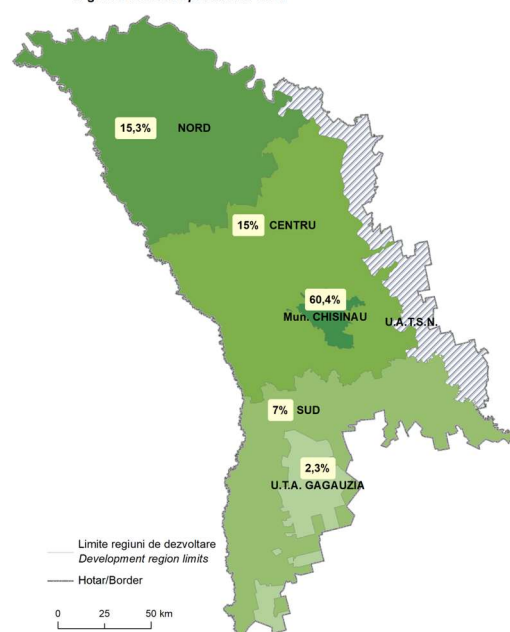
Totodată este de menționat, că situația variază considerabil de la zonele urbane la cele rurale.

Reieșind din cele menționate mai sus, rezultă că pentru asigurarea dezvoltării și creșterii economice a regiunii, în continuare este necesar de atras investiții prin aplicare la diferite fonduri naționale și externe, dar și de găsit o modalitate de gestionare a migrației, pentru a putea menține forța de muncă.

Orizontul de programare al Programului Operațional Regional este de 3 ani. Ca instrument de monitorizare și dovadă a implementării POR Centru, sunt elaborate Rapoarte privind progresul implementării POR, prin descrierea progreselor realizate în atingerea obiectivelor stabilite și se prezintă semestrial și anual către Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale. Acesta se elaborează în conformitate cu Planul de acțiuni pentru implementarea programului și include principalele activități, proiecte și măsuri îndeplinite pe parcursul semestrului/anului.

Raportul se elaborează de către Agenția de Dezvoltare Regională Centru (ADR Centru), este coordonat cu autoritatea de elaborare a politicii de dezvoltare regională și se prezintă spre aprobare Consiliului Regional de Dezvoltare (CRD), acțiuni care includ toate intervențiile menite să atingă

Harta 14.2. Contribuția regiunilor de dezvoltare la formarea produsului intern brut în anul 2021
Map 14.2. Contribution of development regions to the formation of gross domestic product in 2021

Sursa datelor: Biroul Național de Statistică
Data source: National Bureau of Statistics

obiectivele de dezvoltare stabilite la nivel de regiune. În același timp, proiectele selectate în baza Apelurilor de propuneri de proiecte, care sunt aprobate spre finanțare din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL) și incluse în Documentul Unic de Program (DUP) cât și activitățile de capacitate și/sau sporire a conștientizării implementate de către ADR Centru, sunt incluse în Planul Anual de Acțiuni al ADR Centru.

Prezentul raport vine cu o descriere generală asupra activităților care au fost realizate pe parcursul perioadei de raportare întru atingerea obiectivelor și asigurarea impactului menționat anterior. Acesta reflectă implicarea și contribuția cu care vine ADR Centru pentru îmbunătățirea situației din Regiunea de Dezvoltare Centru precum și impedimentele întâlnite în cale, bunele practici și lecțiile învățate.

În detaliu, activitățile realizate în perioada ianuarie–iunie 2024, la nivel de fiecare obiectiv, sunt prezentate în cele ce urmează.

Realizări POR Centru la nivel de obiective generale și direcții prioritare:

OBIECTIV GENERAL 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Centru

Obiectivul urmărește scopul stimulării specializării inteligente în regiune prin concentrarea eforturilor/investițiilor de dezvoltare asupra unor domenii-cheie în care regiunea deține avantaje competitive axate pe performanțe economice demonstrate, resurse disponibile și forță de muncă calificată, inclusiv sprijinirea dezvoltării întreprinderilor în domeniile competitive la nivel regional. La fel, un element important al acestui obiectiv îl constituie facilitarea dezvoltării socio-economice a orașelor regiunii, ca centre importante de creștere a competitivității regionale.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 1.1 Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în calitate de motoare de creștere a competitivității RDC

În vederea realizării acestei direcții prioritare, au fost implementate un set de acțiuni care sunt concentrate pe **măsuri de:**

- ***Dezvoltare a orașelor Ungheni și Orhei ca poli de creștere regională:***

Măsura respectivă are ca scop sprijinirea dezvoltării și transformării municipiilor Ungheni și Orhei în poli de creștere, stimulând astfel și dezvoltarea zonelor rurale din vecinătatea acestor municipii.

Implementarea acțiunilor pentru această măsură s-a realizat în baza Programului Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova pentru anii 2021-2027. ADR Centru s-a implicat în evaluarea progresului implementării Programului, evaluarea fiind inițiată de MIDR. Astfel, în iunie a.c. ADR Centru a asigurat completarea de către orașele-poli de creștere a unui Chestionar de evaluare, precum și expedierea către MIDR a rapoartelor și notelor informative relevante evaluării progresului.

- ***Revitalizarea economică și socială a orașelor mici din RDC în calitate de catalizatori ai dezvoltării rurale:***

În perioada de raportare, ADR Centru a consultat și comentat draftul Ghidului pentru un apel de revitalizare urbană elaborat de Solidarity Fund PL. Totodată, ADRC a examinat și avizat PRU al or. Telenești; primăriei orașului au fost expediate un șir de recomandări de îmbunătățire a

documentului de revitalizare urbană. În perioada de raportare ADRC a menținut o comunicare constantă cu orașele din RDC cu privire la starea curentă de actualizare și implementare a PRU-urilor elaborate.

- ***„Scara memoriei-obiectiv turistic, calea de acces și spațiu public pentru socializarea și interacțiune comunitară”***

La data de 16.03.2024 a fost semnat Contractul de finanțare nr.2 a proiectului C223002C. Ca urmare a semnării Contractului de Finanțare către aplicant a fost transmisă o scrisoare prin care s-a solicitat remedierea mai multor obiecții la calitatea proiectului tehnic. La data de 26.03.2024 primăria Anenii Noi a transferat 50% din suma contribuției declarate. Aplicantul a prezentat clarificările solicitate la documentația de proiect, a desemnat managerul de proiect și responsabilul în grupul de lucru de achiziții publice. În prezent se pregătește caietul de sarcini pentru achiziții publice.

- ***„Reabilitarea albiei râului Ișnovăț redarea destinației pentru odihnă activă în sector”***

La data de 16.03.2024 a fost semnat Contractul de finanțare nr.3 a proiectului C223003C. Ca urmare a semnării Contractului de Finanțare către aplicant a fost transmisă o scrisoare prin care s-a solicitat remedierea mai multor obiecții la calitatea proiectului tehnic. La data de 05.03.2024 primăria Ialoveni a transferat 50% din suma contribuției declarate. La data de 04.03.2024 a fost desemnat managerul de proiect și membrul în grupul de lucru pentru achiziții publice din partea APL. La data de 22.03.2024 aplicantul a prezentat completările la proiectul tehnic. La data de 16.04.2024 a fost publicat anunțul privind achizițiile publice de lucrări pentru obiectul dat. Data deschiderii ofertelor a fost 07.05.2024, în urma evaluării acestora GLP a desemnat la data de 10.06.2024, câștigătoare oferta prezentată de SRL „Nisprofcon”. La data de 17.06.2024, SRL „Emcom E&E” a depus o contestație la ANSC. La data de 21.05.2024 a fost plasat anunțul repetat privind serviciile de supraveghere tehnică în cadrul proiectului, deschiderea ofertelor a avut loc la data de 05.06.2024, acestea au fost evaluate și urmează convocarea ședinței GLP.

- ***„Reconstrucția capitală a Complexului Sportiv din or. Telenești”***

La data de 19.03.2024 a fost semnat Contractul de finanțare nr.10 a proiectului C223004C. Ca urmare a semnării Contractului de Finanțare către aplicant a fost transmisă o scrisoare prin care s-a solicitat remedierea mai multor obiecții la calitatea proiectului tehnic. În perioada de raportare au fost desemnați managerul de proiect și persoana responsabilă în grupul de lucru. La data de 18.06.2024 primăria Telenești a prezentat modificările solicitate la documentația de proiect. A fost transferat 50% din contribuția proprie și anume 915 635 lei. Urmează pregătirea caietului de sarcini pentru achiziții publice.

- ***„Modernizarea Scuarului de pe str. Biruinței or. Călărași”***

La data de 16.03.2024 a fost semnat Contractul de finanțare a proiectului. În acest sens a fost elaborat caietul de sarcini și inițiată procedura de achiziție publică. În urma deschiderii și evaluării ofertelor depuse, beneficiarul a identificat neconcordanțe în caietul de sarcini și proiectul tehnic. Astfel în ședința grupului de lucru în achiziții publice beneficiarul a solicitat anularea și repetarea procedurii procedurii de achiziție publică, cu operarea modificărilor în caietul de sarcini.

- ***„Reconstrucția bulevardului pietonal Mihai Eminescu și amenajarea parcului orășenesc riveran din or. Criuleni”***

La data de 16.03.2024 a fost semnat Contractul de finanțare a proiectului. În acest sens a fost elaborat caietul de sarcini și inițiată procedura de achiziție publică. În urma deschiderii și evaluării ofertelor depuse, grupul de lucru în achiziții publice a decis de a solicita antreprenorului ofertant justificarea pentru oferta cu prețul anormal de scăzut .

- ***„Revitalizarea și modernizarea complexului sportiv multifuncțional din orașul Șoldănești”***

La data de 16.03.2024 a fost semnat Contractul de finanțare a proiectului. A fost elaborat caietul de sarcini urmează inițierea procedurii de achiziție publică

- ***„Amenajarea spațiului public renovarea scării cu 424 trepte din or. Rezina”***

La data de 16.03.2024 a fost semnat Contractul de finanțare a proiectului. A fost elaborat caietul de sarcini și inițiată procedura de achiziții publice. În urma evaluării ofertelor depuse a fost desemnat câștigătorul licitației.

- ***„Modernizarea infrastructurii rutiere municipale pentru revitalizarea economică sustenabilă”***

La data de 16.03.2024 a fost semnat Contractul de finanțare a proiectului. A fost elaborat caietul de sarcini și inițiată procedura de achiziții publice.

- ***„Valorificarea luncii râului Cogîlnic prin amenajarea zonelor de agrement și excluderea riscurilor de inundație”***

La data de 16.02.2024 a fost semnat Contractul de finanțare nr.9 a proiectului. A fost elaborat caietul de sarcini și inițiată procedura de achiziții publice. În urma evaluării ofertelor depuse a fost desemnat câștigătorul licitației. Antreprenorul declarat câștigător este „DSI Construct Grup” S.R.L. Contractul de Antrepriză cu nr.3/6 privind achiziția prin Licitație deschisă a fost semnat la data de 01.07.2024. Ulterior, urmează procedura de emitere a ordinului de desemnare a dirigintelui de șantier, de actualizare a graficului de execuție și de numire a Responsabilului Tehnic în conformitate cu oferta prezentată. Termenul de executare a proiectului este de 12 luni.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 1.2: Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RDC

Antreprenoriatul reprezintă unul dintre cei mai importanți factori în dezvoltarea cu succes a economiei. Sectorul IMM conferă dinamismul necesar dezvoltării economice a regiunii și joacă un rol important în creșterea nivelului de ocupare a forței de muncă și a veniturilor populației. În RDC sînt înregistrate 10 088 de întreprinderi (2021), dintre care 9 964 (98,8%) IMM-uri. Raportat la totalul pe țară, ponderea întreprinderilor din RDC este de 16,7%, constituie cea mai mare pondere printre regiunile de dezvoltare. Dinamica pentru perioada 2015-2021 este una pozitivă, numărul întreprinderilor sporind cu 33% (2 502 întreprinderi noi).

O prioritate de bază pentru regiune constituie îmbunătățirea culturii antreprenoriale în vederea creșterii abilităților persoanelor de a materializa și dezvolta ideile de afaceri. În acest sens, intervențiile

pentru măsura respectivă vor fi concentrate pe două direcții de bază: dezvoltarea antreprenoriatului și sporirea atractivității turistice în regiune.

În domeniul dezvoltării mediului antreprenorial, în DUP 2022-2024 pentru RDC nu se regăsește nici un proiect.

Sporirea atractivității turistice:

- 1) Sprijinirea diversificării economiilor rurale non-agricole, în special prin dezvoltarea activităților turistice și industriilor artizanale;
- 2) Crearea, reabilitarea și extinderea infrastructurii de agrement;
- 3) Reabilitarea și modernizarea drumurilor de acces și a infrastructurii aferente către obiectivele turistice de importanță regională și națională;
- 4) Amenajarea, restaurarea și dotarea cu infrastructură a obiectivelor de patrimoniu cultural construit de importanță națională și locală, care dispun de potențial turistic;
- 5) Dezvoltarea infrastructurii turistice a obiectivelor de patrimoniu cultural și a instituțiilor culturale și includerea acestora în circuitul turistic național și internațional;
- 6) Dezvoltarea competențelor în domeniul turism.

În perioadă de referință, ADR Centru a asigurat continuitatea implementării a 3 proiecte regionale din domeniul atractivității turistice. În detaliu, activitățile realizate în perioada ianuarie–iunie 2024, la nivel de fiecare proiect, sunt prezentate după cum urmează:

- ***„Anenii Noi – Hub Național de Turism Sportiv”***

Urmare a executării lucrărilor de construcție în cadrul proiectului au fost identificate neconcordanțe între proiectul tehnic și situația reală de pe șantier. În acest context au fost organizate un șir de ședințe întru a identifica cele mai optime soluții tehnice. Astfel, beneficiarul și-a asumat angajamentul să prezinte modificările proiectului tehnic pentru construcția pistei BMX și amenajarea zonei pietonale. Consecință a neonorării angajamentelor asumate de către beneficiar, ADR Centru din data 17.06.2024 a sistat executarea lucrărilor de construcție.

- ***„Dezvoltarea grădinii botanice ca destinație eco-turistică”***

Consecință a neonorării angajamentelor asumate de către antreprenor în cadrul contractului pentru serviciile de proiectare, a fost depusă sesizare către Procuratura Generală al republicii Moldova și Centrul Național Anticorupție. Urmare a acestei sesizări, Agenția de Dezvoltare Regională Centru a fost notificată că în cadrul examinării nu au fost stabilite circumstanțe ce necesită intervenția Centrului Anticorupție, dar aspectele expuse în conținutul adresării constituie o încălcare a obligațiilor contractuale care conform contractului urmează a fi examinate în instanță de judecată competentă. Ansamblu aspectelor expuse în speță remarcă un caracter juridic civil.

- ***„Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi””***

În procesul de executare a lucrărilor de construcție din cadrul proiectului în semestru I 2024 au fost finalizate lucrările de amenajare a căilor de acces către biserica rupestră de pe teritoriul rezervației. Au fost finalizate lucrările de construcție montaj și finisare interioară a Centrului multifuncțional, montarea utilajului de ventilare. La inițierea lucrărilor de conservare a obiectivului

Baia Tătărească în procesul de decapare a stratului fertil a fost depistat un drum medieval care ar pune în valoare situl arheologic. În acest context au fost solicitate resurse financiare suplimentare pentru a executa aceste lucrări. La valul de apărare au fost executate lucrări de finisare interioară și montarea sistemului de ventilare .

DIRECȚIA PRIORITARĂ 1.3: Identificarea și promovarea specializării inteligente în RDC

Specializarea inteligentă măsoară dacă, în termeni relativi, o industrie (activitate economică) este mai importantă pentru economia regională în raport cu standardul pentru economia națională. RD Centru are o serie de domenii și subdomenii economice care contribuie esențial la PIB-ul regional și care au un potențial major de valorificare, conform unui studiu realizat în 2017 (*H. Hollanders, „Mapping of economic, innovative and scientific potential in the Republic of Moldova”*).

În perioada de raportare, ADR Centru, în cadrul ședinței de constituire a CRD Centru, a prezentat noii componente a CRD studiul cu privire la specializarea inteligentă a RD Centru, studiul fiind avizat de CRD Centru în cadrul ședinței și ulterior publicat pe pagina oficială a Agenției.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 1.4: Cooperarea regională și transfrontalieră

Cooperarea la nivel transfrontalier și regional reprezintă o prioritate asumată a Republicii Moldova, stipulată în capitolul 20 al Acordului de Asociere RM-UE și un aspect important de pe Nouă Agendă de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană 2021-2027.

În vederea realizării angajamentelor asumate, precum și a asigurării unui proces de dezvoltare compatibil cu politicile europene sunt utilizate mecanismele prevăzute în ariile prioritare ale Strategiei Uniunii Europene pentru Regiunea Dunării și participarea la programele de cooperare transfrontalieră și transnațională actuale, printre care: Programul Operațional Comun România–Republica Moldova 2014-2020, Programul Operațional Comun „Bazinul Mării Negre” 2014-2020, Programul co-finanțat de Uniunea Europeană - Interreg Europe 2021-2027, Programul Transnațional Dunărea 2014-2020, precum și la programele din noul cadru de programare: Programul Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021-2027, Programul Interreg NEXT Bazinul Mării Negre 2021-2027, Programul Transnațional Danube Region Programme (Programul pentru Regiunea Dunării) 2021-2027, aprobate în noiembrie 2022.

În acest sens acțiunile au fost orientate spre:

1) Participare în cadrul Comitetului Comun de Monitorizare (CCM) a Programului Operațional Comun România–Republica Moldova 2014-2020. Agenția participă în cadrul Comitetului în calitate de membru cu drepturi depline/de vot.

2) Participare în cadrul Comitetului Comun de Monitorizare (CCM) a Programului Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021-2027. Urmare a aprobării Programului pe data de 30 noiembrie 2022 de Comisia Europeană, în ianuarie curent a fost inițiată procedura de constituire a Comitetului, în cadrul căruia Agenția participă cu drepturi depline/de vot. În perioada de referință a fost desfășurată 1 ședință, consultat un document. Subiectele principale au vizat constituirea comitetului, consultarea și aprobarea Regulilor de procedura; consultarea și transmiterea comentariilor cu privire la principalele caracteristici ale apelului de propuneri de proiecte, expunerea în ceea ce privește finanțarea proiectelor mari de infrastructură; procesul de evaluare și selecție a viitoarelor propuneri de proiecte; alocări financiare per priorități și obiective specifice, consultarea proiectului ghidului aplicantului și anexelor acestuia,

consultarea documentelor privind sistemul de management și control. De asemenea, membrii comitetului au participat la 1 eveniment ale programului.

3) Participare în cadrul Grupului național de lucru pentru coordonarea implementării Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională. În perioada de referință, Agenția a fost informată cu privire la procesul de implementare a celor 3 Programe transfrontaliere/transnaționale: POC România–Republica Moldova 2014-2020, Programul Operațional Comun „Bazinul Mării Negre” 2014-2020, Programul transnațional Dunărea 2014-2020, precum și programele din noul cadru de programare: Programul Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021-2027, Programul Interreg NEXT Bazinul Mării Negre 2021-2027, Programul Transnațional Danube Region Programme (Programul pentru Regiunea Dunării) 2021-2027; Programului co-finanțat de Uniunea Europeană - Interreg Europe 2021-2027, evenimentele organizate în cadrul Programelor (forumuri, sesiuni de informare/instruire etc).

4) Participarea ADR Centru în calitate de partener la Programul de cooperare transfrontalieră - Programul Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021-2027 care a fost anunțat în decembrie. ADR Centru a stabilit 2 parteneriate și efectiv identificate și dezvoltate ideile de proiect. Agenția, în calitate de partener, s-a angajat în completarea a 2 cereri de finanțare:

- împreună cu Rezervația Cultural-naturală Orheiul Vechi și Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad, România, intitulat „Două țări - o singură istorie”. Prioritatea 1. Comunitățile Verzi - 1.2. Îmbunătățirea protecției și conservării naturii, a biodiversității și a infrastructurii verzi, inclusiv în zonele urbane, și reducerea tuturor formelor de poluare.
- împreună cu Primăria Ialoveni, R. Moldova și Primăria Pașcani, România, intitulat „Revitalizarea zonelor verzi urbane prin protecția și conservarea biodiversității”. Prioritatea 2. Dezvoltarea Socială peste granițe- 2.3. Consolidarea rolului culturii și al turismului durabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială.

OBIECTIV GENERAL 2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC

Elementul cheie al acestui obiectiv îl constituie creșterea coeziunii teritoriale și diminuarea disparităților intra-regionale prin dezvoltarea echilibrată a zonelor urbane și rurale. Accentul va fi pus pe sprijinirea și asigurarea accesului populației la servicii publice calitative prin dezvoltarea și extinderea infrastructurii de alimentare cu apă, epurarea apelor uzate, reciclarea și valorificarea deșeurilor; pe promovarea ocupării și sprijinirea mobilității forței de muncă, sporirea eficienței energetice.

Abordarea acestor probleme ar contribui la îmbunătățirea calității vieții din spațiul rural și reducerea disparităților de dezvoltare economică și socială vis-a-vis de mediul urban, ceea ce va conduce la asigurarea unei dezvoltări regionale echilibrate în Regiune de Dezvoltare Centru.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 2.1: Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RDC

Efortul investițional pentru extinderea și îmbunătățirea infrastructurii de apă și canalizare s-a realizat prin includerea în DUP 2022-2024 a 8 proiecte cu impact regional din sursele FNDRL în domeniul AAS prin măsura de:

Sprrijinire a dezvoltării infrastructurii edilitare de bază (aprovizionarea cu apă, canalizare și tratarea apelor uzate, managementul deșeurilor) prin promovarea regionalizării și cooperării intercomunitare (intervenții pentru arii cu impact de minimum 20 mii locuitori);

Tabelul nr. 2						
	Denumirea proiectului	Cost total (MDL)	Cost proiect din surse FNDRL (MDL)	Contribuția APL (MDL)	Alocat 2024	Necesar pentru finalizare
1	Construcția apeductului magistral Sărata Răzești - Voinescu Mingir, raionul Hîncești	18 682 944,58	16 815 250,13	1 867 694,45	12 536 072,40	0.00
2	Reabilitarea și extinderea apeductului magistral Zagarancea - Cornești	31 501 050,00	28 339 069,10	3 161 980,90	100 000,00	0.00
3	Îmbunătățirea calității vieții populației rurale prin construcția apeductului de interconexiune a râului Prut - s. Măcărești cu apă potabilă a 13 localități din raioanele Nisporeni și Ungheni	65 174 606,31	58 475 272,78	6 699 333,53	27 676 039,49	0.00
4	Construcția sistemelor de aprovizionare cu apă și sanitație a localităților din lunca râului Prut, raionul Hîncești, Etapa I	66 473 711,09	59 826 939,98	6 646 771,11	13 297 781,53	19 144 345,89
5	Apeduct Prut - Nisporeni. Evacuarea apelor reziduale a or. Nisporeni (etapele II și III) și com. Vărzărești	52 030 388,17	46 494 993,28	5 535 394,89	16 841 807,91	10 356 506,90
6	Îmbunătățirea nivelului de trai în localitățile raioanelor	35 867 733,71	30 472 808,00	5 394 925,71	14 940 049,73	0.00

	Călărași și Strășeni prin asigurarea accesului populației la sistemele centralizate de canalizare					
7	Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală	70 650 092,00	70 650 092,00	0,00	5 500 000,00	65 150 092,00
8	Complexul de asigurare cu apă potabilă a satelor din r-ul Hîncești. Etapa I - localitățile din lunca râului Prut	34 748 375,24	34 748 375,24	0,00	500 000.00	34 248 375,24

• ***„Reabilitarea și extinderea apeductului magistral Zagarancea - Cornești”***

Urmare a rezilierii contractului de antrepriză, beneficiarul a operat modificări în cadrul proiectului tehnic și actualizarea devizului de cheltuieli. În rezultatul acestor modificări s-a majorat valoarea proiectului. Pentru a iniția repetat procedura de achiziție publică urmează înaintarea solicitării către CNCDRD privind finanțarea proiectului după majorarea valorii lucrărilor de construcție și aprobarea modificărilor.

• ***„Îmbunătățirea calității vieții populației rurale prin construcția apeductului de interconexiune a râului Prut - s. Măcărești cu apă potabilă a 13 localități din raioanele Nisporeni și Ungheni”***

Contractul de antrepriză nr.24/6 a fost semnat la data 01.09.2022, lucrările de construcție au fost inițiate la data 15.09.2022. Lucrările de construcție decurg conform graficului de execuție a lucrărilor au fost executate:

- Construcția apeductului magistral, cu conectarea la punctul de traversare „Măcărești” a r. Prut – 29, 8 km;
- Construcția rețelelor interioare în localitățile Boldurești și Chilișoia – 19,3 km;
- Construcția a 4 stații de pompare, 10 castele și 6 rezervoare de apă.

• ***„Construcția sistemelor de aprovizionare cu apă și sanitație a localităților din lunca râului Prut, raionul Hîncești, Etapa I”***

La data de 02.04.2024 a avut loc o ședință comună cu toți actorii implicați în proiect, în cadrul ședinței s-a decis accelerarea execuției lucrărilor și contrasemnarea actelor de constatare referitoare la volumele de lucrări excluse și incluse. În vederea definitivării actelor de constatare și monitorizării lucrărilor de construcție la data de 06.06.2024, a fost efectuată o vizită la șantierul din s. Leușeni și s.Cățeleni. Către primăria Leușeni a fost expediată o scrisoare prin care i-a fost solicitat să accelereze obținerea de autorizație de amplasare în perimetrul drumului, act ce se obține de la ASD. În prezent se execută lucrări de pozare a țevelor și a căminelor în satele Leușeni și Cățeleni.

- ***„Apeduct Prut - Nisporeni. Evacuarea apelor reziduale a or. Nisporeni (etapele II și III) și com. Vărzărești”***

Contractul de antrepriză nr.20/6 a fost semnat la data 12.07.2022, lucrările de construcție au fost inițiate la data 25.07.2022. Lucrările de construcție decurg conform graficului de execuție a lucrărilor. La moment au fost executate:

- Construcția rețelelor de canalizare - 33,79 km, dintre care, în semestru I al 2024 au fost realizate - 7,5 km;
- Termenii stabiliți în contract cu privire la îndeplinirea volumelor de lucrări efectuate sunt respectate;
- Valorificarea bugetară pentru anul de gestiune reprezintă - 9.207.515,13.

- ***„Îmbunătățirea nivelului de trai în localitățile raioanelor Călărași și Strășeni prin asigurarea accesului populației la sistemele centralizate de canalizare”***

În cadrul proiectului se execută lucrări de extindere a stației de epurare din or. Călărași. Au fost finalizate lucrările de construcție montaj a stației. Urmează instalarea utilajului. Lucrările sunt executate în conformitate cu graficul de execuție a lucrărilor.

- La proiectul: ***„Construcția apeductului magistral Sărata Răzești -Voinescu Mingir”***, raionul Hîncești,

A avut loc procedură repetată de Achiziții Publice. Deschiderea ofertelor a avut loc la data de 13 decembrie 2022. A urmat evaluarea ofertelor, au fost depuse numeroase contestații din partea ofertanților, au fost solicitate scrisori de clarificare, au avut loc ședințe ale grupului de lucru pentru Achiziții Publice și ședințe cu Agenția Națională pentru Soluționarea contestațiilor (ANSC). La data de 05.09.2023 a avut loc semnarea contractului de antrepriză cu compania Polimer Gaz Construcții. Începerea lucrărilor de construcție este considerată data de 18 septembrie 2023. În perioada de raportare au fost executate lucrări de pozare a țevei - diametru 140, începând cu punctul de conectare s. Sărata - Răzești și lucrări de pozare a țevei - diametru 110 - pe intervalul s. Voinescu -s. Mingir - 2,752 km.

- ***„Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală”***

În semestrul I 2024 a continuat implementarea serviciilor de proiectare în cadrul proiectului: ***„Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală”***. În cadrul proiectului au fost realizate următoarele activități majore:

- Au fost finalizate și verificate proiectele tehnice pentru localitățile Sireți și Seliștea Nouă.
- Procedura de achiziții publice pentru contractarea lucrărilor de construcție a apeductului magistral a continuat cu realizarea procedurii de evaluare a celor 3 oferte depuse și elaborarea raportului de evaluare ce a fost ajustat și coordonat cu reprezentanții KfW.
- Finalizarea procedurii de înregistrare și expedierea propunerilor de expropriere.
- Completarea registrului electronic al propunerilor de expropriere.
- Completarea registrului electronic de înregistrare a cererilor privind recepționarea despăgubirii.
- Finalizarea și aprobarea Business planurilor pentru operatorii de apă din Strășeni și Călărași.

- Organizarea și desfășurarea ședințelor comitetului de supraveghere - /17 aprilie 2024.
- Semnarea acordului adițional de cooperare - 17 aprilie 2024.
- Asigurarea procesului de semnarea precontractelor dintre viitorii proprietari ai infrastructurii de apă construită în proiect și operatorii de apă din Chișinău, Strășeni și Călărași.
- Elaborarea Raportului cu privire la statutul angajamentelor obligatorii stipulate în acordul separat de implementare a proiectului și solicitarea lipsei de obiecții din partea KfW.
- A fost actualizat planul de acțiuni privind procesul de evaluare și despăgubire a persoanelor afectate.
- Se lucrează la elaborarea manualelor operaționale pentru cei doi operatori regionali.
- Desfășurarea ședințelor de lucru în cadrul proiectului.

Pentru trimestrul III al anului 2024 este planificată demararea lucrărilor de construcție la conducta magistrală. Lansarea procedurii de achiziție a lotului 2 proiectare. Pentru aceeași perioadă este planificată și efectuarea plăților pentru despăgubirea proprietarilor de terenuri agricole ce vor fi afectate de lucrările de construcție a apeductului magistral.

Apel pe listă în domeniul AAS

În noiembrie 2023, în contextul Apelului pe listă inițiat de MIDR în domeniul AAS, de către SPCR și SME au fost elaborate și depuse la MIDR 10 Note Conceptuale pentru finanțare din FNDRL. Notele Conceptuale au fost evaluate de către o comisie ministerială și au fost selectate să treacă la etapa de scriere a cererilor de finanțare, conform Ghidului elaborat de MIDR.

Astfel, la etapa de scriere a Cererilor de finanțare și completarea dosarelor au fost completate 2 dosare complete pentru satele Ulmu și Răzeni și au fost completate și alte 5 Cereri de finanțare.

Prin Decizia CNCDDL nr. 9/24 din 21.06.2024, *cu privire la retragerea unor proiecte din Documentul Unic de Program pentru anii 2022-2024 (la Hotărârea de Guvern nr. 23/2022)*, au fost retrase din finanțare **8 proiecte** investiționale, aprobate spre finanțare prin Decizia CNCDDL nr. 1/24 din 29.01.2024, *cu privire la totalurile Concursului (apel pe listă) de proiecte de dezvoltare regională pe domeniul „Aprovizionare cu apă și sanitație” și avizarea listei proiectelor pentru includerea în Documentul Unic de Program conform Tabelului nr. 3:*

Tabelul nr. 3				
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Domeniul de intervenție	Localizarea proiectului	Durata de implementare
1.	Sistem de apeduct de grup pentru ameliorarea situației din 8 localități din raionul Ungheni	AAS	r-nul Ungheni: s. Teșcureni, s. Rădenii Vechi, s. Bumbăta,	24 luni
2.	Construcția rețelilor de alimentare cu apă și canalizare a stației de epurare a apelor uzate, lichidarea prin tamponare a sondei arteziene existente	AAS	r-nul Criuleni, s. Hîrtopul Mare	24 luni

	și forarea unei sonde arteziene noi s. Hîrtopul Mare, r-l Criuleni.			
3.	Construcția sistemului de canalizare și stației de epurare din s. Peresecina	AAS	s. Peresecina	24 luni
4.	Aprovizionarea cu apă a satului Vărzăreștii Noi, Călărași	AAS	s. Vărzăreștii Noi, r-nul Criuleni	24 luni
5.	Construcția rețelelor de canalizare și stației de epurare din Răzeni, raionul Ialoveni	AAS	r-nul Ialoveni, com. Răzeni	24 luni
6.	Construcția sistemului de aprovizionare cu apă potabilă și canalizare, fântână arteziană (sau Alimentarea cu apă potabilă a populației s. Lăpușna și sistem de canalizare)	AAS	r-nul Hîncești, s. Lăpușna	18 luni
7.	Apeduct magistral de la punctul de racordare din or. Ialoveni spre s. Sociteni, s. Dănceni, s. Suruceni, s. Nimoreni, s. Malcoci	AAS	or. Ialoveni, s. Sociteni, s. Dănceni, s. Suruceni, s. Nimoreni, s. Malcoci	24 luni
8.	Rețele de apeduct pentru aprovizionarea cu apă în satul Ulmu	AAS	r-nul Ialoveni, s. Ulmu	18 luni

DIRECȚIA PRIORITARĂ 2.2: Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor la nivelul RDC

- 1) Extinderea și diversificarea infrastructurii existente de sprijin pentru dezvoltarea afacerilor (incubatoare și acceleratoare de afaceri, centre de inovare tehnologică, centre de business etc.);
- 2) Sprijinirea dotării cu infrastructură tehnico-edilitară a Parcurilor Industriale/sub-Zonelor Economice Libere pentru valorificarea oportunităților investiționale;
- 3) Susținerea activității diverselor structuri/rețele de cooperare, precum și a activităților de promovare economică.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 2.3: Sprijinirea procesului de adaptare a RDC la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor

Măsura pune accent pe pe sprijinirea eficienței energetice și extinderea utilizării energiei din surse regenerabile în infrastructuri publice, inclusiv în clădiri publice. Prin promovarea investițiilor în eficiența energetică se urmărește reducerea consumului de energie în clădirile publice și confortul termic al acestora. Prin urmare, creșterea performanței energetice a clădirilor va conduce la importante economii de energie și reducerea gazelor cu efect de seră, fapt ce va contribui în mare măsură la dezvoltarea unei regiuni cu aspect ecologic mai bun și mai prietenos cu mediul.

De asemenea, este important și sporirea nivelului de conștientizare și de promovare a beneficiilor utilizării surselor de energie regenerabile prin următoarele măsuri:

- 1) Îmbunătățirea eficienței energetice și creșterea ponderii energiei regenerabile, pentru reducerea emisiilor de CO₂

În scopul realizării domeniului de eficiență energetică, ADR Centru a finalizat 1 proiect din sursele UE în orașul Șoldănești:

	Denumirea proiectului	Cost total conform contractelor semnate (MDL)	Sursa de finanțare	Contribuția APL (MDL)	Valorificat total (MDL)
1	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Alexei Mateevici” din orașul Șoldănești	58 061 676,71	UE	1 300 000,00	58 061 676,71

În cadrul proiectului „*Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Alexei Mateevici” din orașul Șoldănești*”, au fost finalizate toate lucrările de construcție, iar proiectul a fost transmis la balanța CR Șoldănești.

OBIECTIVUL GENERAL 3: Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională

Scopul obiectivului este de a eficientiza procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională, prin *crearea, îmbunătățirea și ajustarea* mecanismelor și a unui cadru instituțional corelat cu realitățile și necesitățile regionale, care să sprijine atingerea obiectivelor regionale de dezvoltare.

În acest sens acțiunile vor fi orientate spre:

- Sprijinirea îmbunătățirii mecanismului de finanțare a proiectelor în domeniul DR;
- Îmbunătățirea instrumentelor de monitorizare și evaluare a politicii și proiectelor de DR;
- Consolidarea capacităților tuturor actorilor regionali în domeniile aferente politicii de DR.

Este de menționat, că realizarea acestui obiectiv necesită consolidarea tuturor actorilor instituționali implicați în procesul dezvoltării regionale, astfel încât să fie asigurată o abordare unică și integrată de planificare, coordonare și evaluare a investițiilor publice sectoriale direcționate spre dezvoltarea regiunilor. Acest fapt presupune o comunicare și o colaborare eficientă între ministere pentru conjugarea eforturilor comune necesare implementării proiectelor de dezvoltare regională. Este vorba de o politică de dezvoltare regională cu o abordare intersectorială care să contribuie la dezvoltarea obiectivelor din alte strategii.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 3.1: Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională

Această direcție este realizată prin implementarea măsurilor:

Facilitarea de către ADR Centru a procesului de mobilizare de finanțări adiționale (inclusiv cofinanțării) și consolidarea parteneriatelor cu partenerii de dezvoltare;

Pe parcursul perioadei de referință a fost elaborat documentul de monitorizare a surselor de finanțare externă – calendarul concursurilor de propuneri de proiecte, acesta a fost completat periodic cu apelurile relevante domeniilor politicii de dezvoltare regională. În total au fost incluse în calendar 11 surse de finanțare, anunțate de:

- Programe de cooperare transfrontalieră (2 apeluri) - Programului Interreg NEXT România – Republica Moldova 2021 – 2027
- Programe de cooperare transnaționale (2 apeluri) - SI Baltic Sea Neighbourhood Programme, Black Sea Basin (Interreg VI-B) NEXT Black Sea Basin;
- UE (1 apel) - Interreg CENTRAL EUROPE, Support for Civil Society in the Republic of Moldova;
- Programe transnaționale în Asistenței Oficiale de Dezvoltare (4 apeluri) - SlovakAid, RoAid.
- USAID Moldova, Proiectul Competitivitate și Reziliență Rurală în Moldova (1 apel) - Programul de granturi Moldova Turistică;
- Programul co-finanțat de Uniunea Europeană - Interreg Europe 2021-2027 (1 apel);
- Solidarity Fund PL în Moldova (1 apel) - Fondul de Sinergie pentru dezvoltarea urbană.

Despre oportunități de finanțare relevante domeniilor prioritare au fost informați, în timp util, membrii CRD Centru și alți actori regionali. La fel, li s-a oferit tot suportul consultativ și metodologic într-o bună înțelegere a obiectivelor, condițiilor de participare și finanțare, precum și completare a cererii de finanțare.

Suplimentar, a fost identificat 1 partener instituțional - Pomerania Development Agency (Agencja Rozwoju Pomorza) din Polonia, precum și au fost stabilite acțiunile comune, acestea se bazează în primul rând pe participarea în parteneriat la concursuri de propuneri de proiecte, având în vedere interese comune de cooperare.

Activitatea Agenției a fost axată și pe consolidarea relațiilor de colaborare cu partenerii de dezvoltare existenți, activi pe teritoriul R. Moldova. Astfel, în perioada de raportare s-au desfășurat ședințele de lucru și schimb de experiență cu Agenția pentru Dezvoltare Regională Centru, România Solidarity Fund PL în Moldova, Ambasada Slovaciei din Chișinău, Ambasada Poloniei din Chișinău. În cadrul întâlnirilor au fost discutate realizările, proiectele comune, inițiativele noi și oportunități de colaborare, transferul de cunoștințe și bunelor practici.

Consolidarea mecanismelor de monitorizare și evaluare a proiectelor de dezvoltare regională.

Procesul de raportare cu privire la implementarea proiectelor și a programelor de dezvoltare regională s-a desfășurat în conformitate cu prevederile Instrucțiunii privind monitorizarea și evaluarea proiectelor de dezvoltare regională.

Rezultatele monitorizării implementării POR sînt integrate în Rapoartele de progres care sînt elaborate de către ADR Centru în conformitate cu prevederile Manualul Operațional privind modul de utilizare a mijloacelor FNDRL, fiind o parte componentă a sistemului general de monitorizare și evaluare al SNDR.

În perioada de referință, ADR Centru a realizat mai multe vizite de monitorizare a proiectelor de dezvoltare regională, inițiate conform DUP 2022-2024, dar și a celor trecătoare din DUP 2017-2020. Totodată, au fost realizate vizite de monitorizare post implementare. Tot în această perioadă, a fost

asigurată monitorizarea post implementare a 14 proiecte finalizate, conform Planurilor actualizate de asigurare a durabilității, anexate la Cererea de finanțare a fiecărui proiect și prevederilor capitolului VII din Contractul de finanțare.

Au fost monitorizate și analizate cu exactitate dimensiunile esențiale ale durabilității (instituțională, tehnică, financiară, integrată) și colectați indicatorii de produs și rezultat conform rapoartelor beneficiarilor finali. Rezultatele cumulative atinse, impactul asupra comunității și grupului țintă atins au fost reflectate în rapoarte trimestriale, procese verbale, note informative.

Evaluarea impactului proiectelor de dezvoltare regională

Evaluarea impactului este realizat pentru aprecierea eficienței, eficacității, impactului, durabilității și relevanței proiectului sau a programului în contextul atingerii obiectivelor stabilite. Scopul principal este de a însuși anumite lecții din concluziile făcute și pentru utilizarea acestora în proces de luare a deciziilor (programare) pe viitor.

În sprijinul acestei activități derulate de către ADR Centru a fost aceeași Instrucțiune de monitorizare și evaluare a proiectelor de DR. În perioada de referință au fost realizate vizite de evaluare ex-post a unui proiect din domeniul Drumuri Regionale și Locale. În procesul de evaluare au fost analizate rezultatele reale ale proiectelor, dar în mod special impactul acestora. Constatările și recomandările principale au fost integrate în rapoartele finale de evaluare. Acestea urmează a fi plasate pe pagina web a Agenției.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 3.2: Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională

3.2.1. Cartografierea anuală a proiectelor implementate în RDC cu suportul partenerilor de dezvoltare

În perioada de raportare, ADR Centru a inițiat colectarea din raioanele RDC a informației cu privire la proiectele cu finanțare non-FNDRL aflate în curs de implementare sau finalizate în perioada 2022-2024 pe domenii de intervenție relevante dezvoltării regionale.

3.2.2. Identificarea oportunităților de finanțare și asigurarea sinergiilor cu celelalte fonduri de dezvoltare naționale și internaționale

În perioada de raportare, ADR Centru a fost implicată plenar în elaborarea a 7 cereri de finanțare, pentru finalizarea proiectelor din domeniul AAS care anterior au fost finanțate din sursele FEN.

Totodată, în perioada de referință, Agenția de Dezvoltare Regională Centru a participat activ la avizarea proiectelor de dezvoltare regională și locală, la solicitarea colegilor de la Oficiul Național de Dezvoltare Regională și Locală. Per total, au fost studiate, analizate și verificate 274 proiecte de dezvoltare locală și, respectiv, au fost elaborate și transmise Oficiului 274 avize.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 3.3: Dezvoltarea de capacități ale APL-ilor din regiune în domenii relevante politicii de dezvoltare regională

3.3.1. Organizarea activităților de instruire a APL în contextul Apelurilor competitive (anuale și multianuale)

3.3.2. Facilitarea organizărilor instruirilor pentru APL în domenii aferente politicii de dezvoltare regională

În temeiul Deciziei nr. 7/24 din 21 iunie 2024 a Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale a fost lansat de către Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, noul Apel de Propuneri de Proiecte. În perioada ce urmează vor fi desfășurate sesiuni de informare privind modul de aplicare la Apelul competitiv de selectare a proiectelor cu finanțare din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală.

Agenția va informa reprezentanții APL de nivelul I și II cu privire la etapele apelului competitiv, condițiile de eligibilitate, măsurile de finanțare, limitele de alocări, modalitatea de depunere, dar și alte detalii specifice acestui apel.

Provocări și riscuri

În perioada de referință (anul 2024), pe lângă realizările obținute în implementarea POR Centru, au fost întâmpinate mai multe provocări de ordin economic și operațional, care au dus la tergiversarea și chiar sistarea unor activități, după cum urmează:

- În perioada de raportare cel mai important impediment pentru implementarea politicii de dezvoltare regională continuă să fie, lipsa finanțării suficiente și consecvente, datorită acestui fapt, procesul de implementare a proiectelor este tergiversat. Aceasta constituie un motiv de extindere a termenelor de execuție cât și a majorării valorii contractelor în contextul ajustării anuale a contractelor de antrepriză, fiind necesară planificarea repetată, revizuirea și rectificarea bugetelor;
- Insuficiența fondurilor alocate în raport cu necesitățile locale și regionale de dezvoltare. Se atestă în continuare discrepanța între necesități și surse de finanțare. Necorelarea resurselor alocate la obiectivele/rezultatele scontate aferente, impactul constituind risipă de resurse (materiale, financiare, umane), fără rezultat cuantificabil;
- Asigurarea continuității și durabilității proiectelor de dezvoltare regională este o provocare continuă. Insuficiența resurselor financiare atât din partea APL, cât și din partea cetățenilor din regiunile de dezvoltare, în asigurarea contribuției de finanțare a proiectelor, achitarea tarifelor la utilități publice, la serviciile descentralizate.

Lecții învățate și bune practici

Drept urmare a contextului regional în care ne aflăm – conflict militar în regiune, migrația populației aptă de muncă – a fost intensificat dialogul cu actorii principali implicați în derularea și implementarea proiectelor de dezvoltare regională. Echipa ADR Centru și-a menținut tempoul stabilit pe tot parcursul perioadei de implementare, contrar provocărilor de ordin economic și geopolitic, care au dus la creșteri de prețuri la produsele de consum, materiale de construcții, resurse energetice și, respectiv, la stagnarea activității agenților economici. Pe lângă acest lucru, se caută soluții eficiente de ajustare a finanțărilor pentru buna desfășurare și implementare a proiectelor.

Regiunea de Dezvoltare Regională Centru rămâne regiunea cu cea mai numeroasă populație (674 190 locuitori), cu cea mai mare întindere (10 636 km²) și cu cele mai multe unități teritorial-administrative de nivel II (13 raioane), menținând rolul de lider după numărul de proiecte implementate cu finanțare din FNDRL și surse externe (22 proiecte).

Acordarea de către ADR Centru a asistenței informaționale și metodologice autorităților publice locale în vederea consolidării capacităților și instruirii persoanelor responsabile este un proces efektiv în vederea îmbunătățirii calității procesului de planificare și implementare a proiectelor și minimizării erorilor aferente.

Concluzii

Scopul Programului Operațional Regional este de a asigura un cadru eficient de planificare pentru a determina direcțiile și ritmul de dezvoltare, a eficientiza activitatea autorităților în gestionarea problemelor regionale, în utilizarea resurselor financiare, de a promova regiunea și de a atrage fonduri externe pentru a implementa proiectele investiționale planificate.

În Documentul Unic de Program 2022-2024, pentru Regiunea de Dezvoltare Centru sunt incluse **25 proiecte**, cu un cost total de **1 058 919 459,55 MDL**, pentru implementarea cărora din mijloacele FNDRL este solicitată suma de **539 081 319,21 MDL**, cu contribuția financiară a beneficiarilor (APL) în sumă de **80 838 140,34 MDL** și cofinanțarea externă în sumă de **500 000 000,00 MDL**.

Conform **Deciziei CNCDDL nr. 11/24 din 21.06.2024** cu privire la aprobarea Planului anual de finanțare din surse FNDRL pentru anul 2024, pentru implementarea programelor și proiectelor DUP 2022-2024, **Regiunii de Dezvoltare Centru** i-au fost alocate mijloace financiare în sumă de **118 371 078,37 MDL**.

Totodată, în perioada de referință, au fost valorificate **50,59 milioane lei**, din fondurile planificate din sursele **Fondului Național de Dezvoltare Regională și Locală, APL, UE, KfW și Fondului Rutier**.

64 174 500,00 MDL – proiectul GIZ UE: ”Modernizarea serviciilor publice locale”, prin implementarea a 1 proiect de eficientizare energetică a liceului din or. Șoldănești. Valorificat în perioada de referință – **13,37 milioane MDL**.

561 000 000,00 MDL - proiectul KfW – „Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală”, dintre care **500 000 000,00 MDL** este suma acordată de **KfW**, iar **61 000 000,00 MDL** o constituie contribuția **Guvernului Republicii Moldova**. Dintre acestea, pentru anul 2024 au fost alocate **11,40 mil MDL** din partea **KfW** și **5,5 mil MDL** contribuția **Guvernului Republicii Moldova** din sursele **FNDRL**. Valorificat în perioada de referință – **1,44 milioane MDL**

În pofida tuturor constrângerilor și a factorilor de ordin social și economic și anume: tergiversarea implementării proiectelor, menținerea prețurilor ridicate la materialele de construcție, calitatea slabă a documentației tehnice cu omisiuni, necorelări, erori, a procedurilor repetate de achiziții publice care au generat abateri de la planul de achiziții, Agenția are în implementare cel mai mare număr de proiecte și cel mai înalt grad de valorificare.

Analiza, per ansamblu, a tendințelor de evoluție socio-economică a regiunii demonstrează o creștere lentă dar stabilă a valorilor principalilor indicatori la măsurile: îmbunătățirea serviciilor de alimentare de apă și canalizare, creșterea eficienței energetice a clădirilor și serviciilor publice, dezvoltarea potențialului turistic al regiunii și a infrastructurii de sprijin a afacerilor. Calitatea și disponibilitatea redusă a datelor statistice este o constrângere pentru procesul de monitorizare și evaluare eficientă a proiectelor de dezvoltare regională.

Agențiile mizează în continuare pe susținerea din partea reprezentanților instituției fondatoare în privința consolidării parteneriatelor și atragerea investițiilor întru implementarea cu succes a politicii de dezvoltare regională.

Director ADR Centru

Ion PÎNZARI

ELABORAT:

Alina BUJOR-LUCA, șef Secție monitorizare și evaluare, ADR Centru_____

Dinu-Cristian CIUBOTARU, specialist Secția planificare și cooperare regională, ADR Centru_____

Oleg SECRIERU, șef Secție management integrat al proiectelor, ADR Centru_____

Natalia GARPAN, șef Secție administrativă, ADR Centru_____

COORDONAT:

Igor MALAI, Șef Direcție politici de dezvoltare regională și locală, MIDR_____

Denis LUNGUL, Șef adjunct, Direcție politici de dezvoltare regională și locală, MIDR_____